

AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

3. konferenca DAES

Slovenija v EU - izzivi za kmetijstvo, živilstvo in podeželje

Moravske Toplice
10.-11. november 2005

Slovenija v EU - izzivi za kmetijstvo, živilstvo in podeželje

Uredil:

doc. dr. Stane Kavčič

Programski odbor:

dr. Emil Erjavec (predsednik), dr. Andrej Udovč (namestnik), dr. Miroslav Rednak, dr. Stane Kavčič, dr. Luka Juvančič, dr. Aleš Kuhar, mag. Neva Pajntar, dr. Jernej Turk, Tone Perpar, Martin Nose.

Izdajatelj:

Društvo agrarnih ekonomistov - DAES; zanj Miroslav Rednak

Prelom in priprava za tisk:

dr. Stane Kavčič, mag. Ajda Kermauner Kavčič

Oblikovanje naslovnice:

Grega Kropivnik

Tisk:

Tiskarna Pleško d.o.o.

1. izdaja

Naklada 400 izvodov

Domžale, 2006

Prispevki so recenzirani. Za jezikovno pravilnost in vsebino odgovarjajo avtorji.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

338.43(497.4)(063)

63(497.4):339.923:061.1EU(063)

DRUŠTVO agrarnih ekonomistov Slovenije. Konferenca (3 ; 2005 ;
Moravske Toplice)

Slovenija v EU - izzivi za kmetijstvo, živilstvo in podeželje /
3. konferenca DAES, Moravske Toplice, 10.-11. november 2005 ;
[uredil Stane Kavčič]. - 1. izd. - Ljubljana : Društvo agrarnih
ekonomistov Slovenije - DAES, 2006

ISBN 961-91094-2-2

1. Gl. stv. nasl. 2. Kavčič, Stane, 1966-
224538368

V. Večnamensko kmetijstvo
in podeželje

SOCIALNE STORITVE KOT DOPOLNILNA DEJAVNOST NA KMETIJI - POGLED KMETOV

Katja VADNAL^a

IZVLEČEK

V preiskovalni raziskavi smo proučevali pripravljenost slovenskih kmetov za razvoj ponudbe socialnih storitev za osebe z motnjo v duševnem razvoju kot dopolnilne dejavnosti na kmetiji. Uporabili smo metodo ankete in metodo intervjuja. Rezultati ankete na neslučajnostnem vzorcu 155 kmetov kažejo, da bi se jih okoli 10 % za tako dejavnost (zaposlovanje oziroma oskrbovanje) najverjetneje odločilo. Pri tem sta jim oblika in intenzivnost storitve manj pomembni. Na kmetijo bi sprejeli 1-2 osebi, ne glede na spol. Razmerje med kmetom in uporabnikom bi moralo biti urejeno s pogodbo. Pred sklenitvijo pogodbe bi bilo potrebno preizkusno obdobje od 1 do 2 mesecev. Kmet in oseba z motnjo bi morala opraviti program usposabljanja, ki naj bi potekal na domači kmetiji. V tem, da kmetje te dejavnosti ne poznajo, vidijo anketirani glavni razlog, da kmetije še niso vključene v sistem socialnega varstva. Na podlagi rezultatov ankete in izkušenj kmeta, ki že tri leta poskusno vključuje osebe z motnjo v delo na svoji kmetiji, so oblikovali model uvajanja oziroma izvajanja socialnih storitev kot dopolnilne dejavnosti na slovenskih kmetijah. Model izhaja iz sodelovanja med kmetom in lokalno socialno-varstveno institucijo ter temelji na načelih postopnosti, partnerstva, poslovnosti in preglednosti.

SOCIAL SERVICES AS SUPPLEMENTARY ON-FARM ACTIVITY - FARMERS' VIEW

ABSTRACT

Readiness of the farmers to start a provision of the social services for mentally disabled as an on-farm supplementary activity was studied by an exploratory research, using methods of survey and interview. The results of survey on non-probability sample of 155 farmers show that about 10 % would most probable opt for such activity. They attach minor importance to a form and an intensity of a service. They are ready to accept 1-2 persons, irrespective of their gender. The relations between a farmer and an user have to be defined by a contract, preceded by a probation period of 1 to 2 months. A farmer and a mentally disabled have to undergo training that have to take place at home farm. They see a fact that Slovene framers are ignorant of care farming as the main reason for farms not being included into a system of social care. From the results of the survey, as well as from the experiences of the farmer, experimentally working with mentally disabled on his farm for three years, the model of introduction and implementation of provision of social cervices as a supplementary on-farm activity is suggested. Model anticipates cooperation between a farmer and a local social welfare institution and is based upon the principles of gradualness, partnership, business and transparency.

^a Biotehniška fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za agronomijo, Jamnikarjeva 101, 1000 Ljubljana; katja.vadnal@bf.uni-lj.si

1 Uvod

Analiza odnosa slovenskih staršev oseb z motnjo v duševnem razvoju je pokazala, da le-ti sprejemajo možnost, da bi lahko svoje »otroke« vključevali v življenje in delo na kmetijah, ki bi kot svojo dopolnilno dejavnost razvijale socialne storitve (Vadnal, 2004). Preiskovalna mednarodna primerjava vključevanja kmetij v sistem socialnega oziroma zdravstvenega varstva v zahodnoevropskih državah je pokazala, da gre za nov pojav, ki ga generira kmetijski sektor, ki se tudi na ta način odziva na vse večje ekonomske pritiske (Farming ..., 2005). Zato smo s preiskovalno raziskavo želeli ugotoviti, kako slovenski kmetje ocenjujejo možnosti za razvoj socialnih storitev kot dopolnilne dejavnosti na svojih kmetijah.

Raziskav o kmetijah, ki so vključene v sistem socialnega oziroma zdravstvenega varstva, je zelo malo. Večino so jih opravili člani leta 2005 ustanovljenega Mednarodnega združenja dobre prakse (Sharp, 1997) »Kmetijstvo za zdravje«, v katerega so se združili strokovnjaki, ki jim je skupen cilj identificirati, teoretično osmisliti in razširiti najboljše prakse na področju ti. zelenih programov socialnega in zdravstvenega varstva. Tako Di Iacovo in Noferi (2003) opisujeta uspešen poskus na ekološki kmetiji Colombini v Toskani, ki se je na pobudo lokalne invalidske organizacije vključila v usposabljanje sedmih oseb s posebnimi potrebami (oseb z motnjo v duševnem zdravju in telesno oviranih oseb). Mestaid in Fejdavili (2004) sta s terensko raziskavo na Norveškem evidentirala okoli 500 kmetij, ki izvajajo ali sodelujejo pri izvajanju različnih lokalnih socialno oziroma zdravstveno varstvenih programov. Elings s sodelavci (2003), ki so anketirali 400 nizozemskih kmetij s socialnimi storitvami, poročajo o izrazito pestri ponudbi aktivnosti za zelo različne skupine uporabnikov in o zelo različnih izvedbenih oblikah.

2 Metoda dela

Pri raziskovanju smo uporabili metodo ankete in metodo intervjuja. Z anketo po metodi osebnega spraševanja smo zajeli 155 kmetij. Uporabili smo neslučajnostni vzorec, izbran po načelih ekspertnega mnenja (kmetijskih svetovalcev) in dostopnosti (pripravljenost kmetov za sodelovanje). Vsakemu anketirancu smo pred anketiranjem predstavili raziskovalni problem in cilj ter mu izročili posebno pismo, kjer smo podrobneje opisali cilj raziskovanja, kratko povzeli tuje izkušnje in smiselno opisali relevantne značilnosti in delovne zmožnosti oseb z motnjo v duševnem razvoju.

Vprašalnik je vseboval naslednje indikatorje:

- a) osnovne značilnosti kmetije: velikost posesti, proizvodna usmeritev, viri dohodka, število članov gospodinjstva
- b) pripravljenost za opravljanje socialnih storitev (zaposlitev, oskrba, občasne aktivnosti), razlogi za neobstoje dejavnosti v Sloveniji, odnos sosedov do izvajanja socialnih storitev na kmetiji
- c) potencialni nosilec dejavnosti na kmetiji: spol, starost, izobrazba
- d) potencialni uporabnik storitve: število, spol
- e) potencialna ponudba aktivnosti na kmetiji: kmetijska dela, dela v gospodinjstvu
- f) potrebne podpore za opravljanje dejavnosti: izobraževanje, svetovanje, sodelovanje strokovnjakov
- g) ponudba dodatnih storitev za uporabnike (prevoz, stanovanje)
- h) ureditev dejavnosti: vsebina pogodbenega razmerja, trajanje preizkusnega obdobja, plačilo.

Z anketo zbrane podatke smo analizirali z metodami opisne statistike. Za oceno asociativnosti med opazovanimi indikatorji oziroma spremenljivkami smo uporabili χ^2 test.

Intervju smo opravili s gospodarjem Kozjereje »Brdca«, ki že tretje leto sodeluje v pilotskem projektu (Vadnal in sod., 2004) vključevanja varovancev varstveno-delovnega centra Koper v vsakodnevna dela na kmetiji.

Intervju smo strukturirali v naslednje sklope:

- a) osnovna dejavnost in dopolnilne dejavnosti kmetije
- b) socialnovarstvene storitve na kmetiji
- c) delovni proces na kmetiji: vrste dela, redno delo, sezonska in občasna dela
- d) odnosi na kmetiji: odnosi gospodar - varovanci, odnosi med varovanci, odnos varovanci - delo
- e) spremljanje izvajanja socialnovarstvenih storitev na kmetiji
- f) ocena izvajanja socialnovarstvenih storitev na kmetiji.

3 Rezultati

3.1 Rezultati ankete

Značilnosti anketiranih kmetij

Med anketiranimi kmetijami je 37 % mešanih in 32 % čistih kmetij. Izkušenj z dopolnilnimi dejavnostmi je med anketiranimi kmetijami malo, saj jih le 10 % opravlja dopolnilno dejavnost. Druga njihova značilnost je, da je skoraj dve tretjine kmetij večgeneracijskih (na 39 % kmetij žive dve, na 41 % pa tri generacije). Enogeneracijskih gospodinjstev je 13 %. Zato je tudi število članov gospodinjstva primerjalno veliko (povprečno 5 članov na gospodinjstvo). Med anketiranimi kmetijami prevladujejo poljedelsko-živinorejske kmetije, ki jih je med anketiranimi kmetijami polovica. Sledijo jim kmetije, ki so umerjene pretežno v živinorejo, 15 %, in v poljedelstvo, 9 %. Hortikulturnih kmetij je med njimi 11 %.

Preglednica 1: Anketirane kmetije po velikosti posesti, Slovenija, 2004

	Število	Sestava, %
Do 5 ha	42	27,1
5 -10 ha	33	21,3
10-15 ha	25	16,1
Nad 15 ha	41	26,5
Brez odgovora	14	9,0
Vsi	155	100,0

V primerjavi s posestno sestavo slovenskih kmetij je med anketiranimi kmetijami bistveno manj kmetij do 5 ha: 27 % v primerjavi z 61 %. Tudi delež kmetij, večjih od 10 ha, je med anketiranimi kmetijami bistveno večji od slovenskega povprečja: 43 % proti 13 %. Deleža kmetij, velikostnega razreda 5 - 10 ha, sta približno enaka. Takih kmetij je med anketiranimi 21 %, med vsemi slovenskimi pa 26 %. Med anketiranimi kmetijami prevladujejo kmetije, ki kmetujejo na konvencionalen način (71 %). Ekoloških kmetij je med njimi 13 %.

Ocena možnosti za ponudbo socialnih storitev kot dopolnilne dejavnosti na kmetiji

Več kot polovica anketiranih (59 %) je menilo, da je možnost, da bi na svoji kmetiji ponujali socialne storitve kot dopolnilno dejavnost, majhna. Četrtnina jih ocenjuje, da je ta možnost srednje velika.

Preglednica 2: Anketirani kmetje po oceni možnosti, da bi na kmetiji zaposlili oziroma oskrbovali osebo z motnjo v duševnem razvoju in si tako zagotovili dodaten vir dohodka, Slovenija, 2004

Ocena	Zaposlitev		Oskrba	
	število	sestava, %	število	sestava, %
Ni nobene možnosti	30	19,4	41	26,5
Majhna možnost	61	39,4	62	40,0
Srednja možnost	41	26,5	37	23,9
Velika možnost	20	12,9	12	7,7
Brez odgovora	3	1,9	3	1,9
Vsi	155	100,0	155	100,0

Pri oceni možnosti za vključevanje kmetij v ponudbo socialnih storitev za osebe z motnjo v duševnem razvoju se kažejo razlike glede na vrsto storitev. Možnost, da se kmetije vključijo v ponudbo zaposlitev oziroma aktivnosti za te osebe je nekoliko večja od možnosti, da bi se kmetije odločile za njihovo celodnevno oskrbo. V prvem primeru je 13 % anketiranih menilo, da je velika možnost, da bi se lotili te dejavnosti. V drugem primeru pa se je tako odločilo 8 % anketiranih. Zveza med oceno možnosti, da bi na kmetiji zaposlili in oceno možnosti, da bi na kmetiji oskrbovali osebo z motnjo v duševnem razvoju in si tako zagotovili dodaten vir dohodka, je statistično značilna ($\chi^2 = 20,334$; $p = 0,000$). Če kmetija kaže preferenco do tovrstne dopolnilne dejavnosti, ji oblika oziroma intenzivnost te dejavnosti ni pomembna. Velja pa tudi obratno. Na nenaklonjenost do dejavnosti na kmetiji ne vplivata njena možna oblika oziroma intenzivnost. Povezave med pripravljenostjo za vstop v dejavnost in indikatorji za kmetijo, kot so velikost kmetije, proizvodna usmeritev, tehnologija pridelovanja in viri dohodka, niso bile statistično značilne.

Zadržanost kmetov glede ocene možnosti za zaposlovanje oziroma oskrbovanje oseb z motnjo v duševnem razvoju kot dopolnilne dejavnosti na kmetiji gre deloma pripisati temu, da te dejavnosti v Sloveniji še ni in da so zelo redki kmetje, ki so že slišali za »terapevtsko« kmetijo. O tem pričajo tudi odgovori kmetov na vprašanje, zakaj pri nas še ni »terapevtskega« kmetijstva kot dopolnilne dejavnosti na kmetijah.

Med kmeti, ki menijo, da je malo možnosti, da bi se lotili zaposlovanja oseb z motnjo v duševnem razvoju, je kar 68 % takih, ki menijo, da je prevelika odgovornost ključni razlog, da te dejavnosti pri nas še ni. Med kmetijami, ki menijo, da je veliko možnosti, da bi se take dopolnilne dejavnosti lotili, je ta razlog navedlo le 12 % kmetij. Da je potrebno preveč dodatnih znanj meni le 8 % pripravljenih kmetov in kar 64 % nepripravljenih kmetov. Nepoznavanje dejavnosti je kot pglavitni razlog za to, da slovenske kmetije še ne ponujajo socialnih storitev, navedlo kar 61 % nepripravljenih in le 15 % pripravljenih kmetov.

Preglednica 3: Anketirani kmetje po razlogih za to, da slovenske kmetije niso vključene v socialno varstvo oseb z motnjo v duševnem razvoju, Slovenija, 2004

Razlog	Število	Delež % (vsi =100)
Kmetje te možnost ne poznajo	102	65,81
Pomanjkljiva zakonska ureditev na področju dopolnilnih dejavnosti, zavarovanja ipd.	55	35,48
Potrebno je preveč dodatnih znanj	50	32,26
Prevelika odgovornost	26	16,77
Za duševno motene osebe je najbolje, če so v zavodih	7	4,52
Drugo	5	3,23

Podobne pomisleke imajo kmetje tudi, ko gre za oskrbovanje oseb z motnjo v duševnem razvoju in pa v primeru kombinacije teh dejavnosti. Tudi v teh dveh primerih gre za oceno, da je odgovornost kmeta, ki bi se te dejavnosti lotil, velika. Večina vprašanih je izrazila posebno zaskrbljenost zaradi varnosti oziroma nevarnosti, ki bi ogrožale osebo z motnjo na kmetiji. Anketiranim se je vprašanje varnosti zdelo še posebno pereče glede na določila Zakona o varnosti in zdravju pri delu (Zakon, 1999). Skrbela jih je predvsem priprava Izjave o varnosti, ki mora vsebovati opis delovnega procesa z ocenjevanjem tveganja za poškodbe in zdravstvene okvare ter določiti varnostne ukrepe.

V pogovorih s kmeti se je pokazalo, da so zelo nezadovoljni s celotno normativno ureditvijo dopolnilnih dejavnosti, ki so, po njihovem mnenju, preveč in popolnoma neživljenjsko normirane. Prevelika »urejenost«
dopolnilne dejavnosti bi v našem primeru pomenila odmik od načela normalizacije in bi lahko pripeljala do »institucionalizacije«
kmetije.

V primerjavi s storitvami socialnega varstva na trajni osnovi je pripravljenost kmetov, da se vključijo v občasne aktivnosti za osebe z motnjo v duševnem razvoju, večja. Polovica anketiranih se je pripravljena vključiti v takšno dejavnost, medtem ko jih to možnost v celoti zavrača le 19 %. Dobra četrtina pa jih je neodločena.

Preglednica 4: Anketirani kmetje po pripravljenosti, da se vključijo v izvajanje občasnih terapevtskih dejavnosti za osebe z motnjo v duševnem razvoju, Slovenija, 2004

Pripravljenost	Število	Sestava, %
Pripravljen	54	34,8
Pripravljen, vendar za ustrezno plačilo	22	14,2
Ni pripravljen	29	18,7
Neodločen	40	25,8
Brez odgovora	10	6,5
Vsi	155	100,0

Osebi z motnjo v duševnem razvoju, ki bi jo sprejeli na kmetiji, je 44 % anketiranih pripravljeno zagotoviti tudi prevoz na kmetijo, 42 % jih tega ni pripravljeno storiti. 13 % anketiranih na to vprašanje ni odgovorilo.

Nosilec socialnih storitev kot dopolnilne dejavnosti na kmetiji in ponudba opravil

Če bi se kmetija lotila zaposlovanja oziroma oskrbovanja oseb z motnjo v duševnem razvoju kot dopolnilne dejavnosti, bi bila nosilka te dejavnosti praviloma gospodinja (46 %) ali pa gospodar (27 %). Na tretjini anketiranih kmetij bi bila oseba, ki bi bila nosilka dejavnosti na kmetiji, stara med 36 in 46 let. V povprečju pa bi bila ta oseba stara okoli 50 let. Tudi izobrazbena struktura potencialnih nosilk oziroma nosilcev dejavnosti bi bila relativno ugodna, saj bi jih 43 % imelo poklicno, 37 % srednjo in 4 % višjo oziroma visoko izobrazbo. Popolno osemletko bi imelo 28 % potencialnih nosilk oziroma nosilcev dejavnosti. Ugotovili smo tudi statistično značilno asociativnost med pripravljenostjo za opravljanje tovrstne dopolnilne dejavnosti in stopnjo izobrazbe osebe, ki bi se na kmetiji z njo ukvarjala ($\chi^2 = 117,108$; $p = 0,000$), medtem ko v primeru spola in starosti nosilca dejavnosti nismo dobili statistično značilnih rezultatov.

Velika večina anketiranih kmetov (85 %) meni, da bi morali biti nosilci dejavnosti deležni dodatnega usposabljanja po sistemu, ki so ga razvili na Nizozemskem in poteka po naslednjih korakih: uvodno predavanje, nato pa teoretično in praktično usposabljanje na lastni kmetiji. Pri tem se zdi našim kmetov najbolj primerno usposabljanje na domači kmetiji. V tak sistem usposabljanja bi se bilo pripravljeno vključiti 60 % vseh anketiranih.

Osebe, ki bi jih sprejeli na kmetijo, in ponudba opravil

Anketirani bi bili v večini primerov na kmetijo pripravljene sprejeti 1 do 2 osebi. Polovici anketiranih spol osebe, ki bi jo sprejeli na kmetijo, ni pomemben. 13 % anketiranih bi na kmetijo raje sprejelo moške, 17 % pa ženske. Pri tem velja omeniti, da so se kmetje lažje odločali o želenem spolu osebe kot pa želenem številu oseb.

Večina anketiranih (61 %) je navedlo, da ne pozna nobene osebe z motnjo v duševnem razvoju. Glede na to in glede na dejstvo, da te dejavnosti pri še ni, je razumljivo, da se veliko anketiranih ni moglo odločiti glede primernosti del na kmetiji, pri katerih bi lahko sodelovale ali jih opravljale osebe z motnjo. Kljub temu pa so številni smiselno opredelili dela in opravila, v katere se praviloma vključujejo osebe z motnjo na terapevtskih kmetijah v okoljih z več izkušnjami.

Preglednica 5: Anketirani kmetje po delih, v katera bi vključili osebe z motnjo, ker menijo, da so primerna zanje, Slovenija, 2004

Vrsta dela	Število	Delež, % (vsi=100)
Dela na dvorišču	72	46,5
Dela na polju oziroma vrtu	67	43,2
Dela v hlevu	58	37,4
Gospodinjska dela	35	22,6
Dela v sadovnjaku	24	15,5

Velika večina anketiranih (86 %) meni, da bi morala biti tudi oseba z motnjo pred vključevanjem v kmetijo ustrezno usposobljena. Da to ni potrebno jih meni le 12 %. Le štirje anketirani pa na to vprašanje niso odgovorili.

Do oblik in vrst pomoči, ki bi jih potrebovali pri zaposlovanju oziroma oskrbovanju oseb z motnjo v duševnem razvoju, se je opredelilo okoli dve tretjini anketiranih kmetov. Odgovarjali so v skladu z poznavanjem posameznih služb ali v skladu z lastno razlago, s čim naj bi se posamezne službe ukvarjale. Dobra polovica anketiranih bi si želela pomoč kmetijskega svetovalca, ki bi imel dodatna znanja s področja defektologije, dobra tretjina bi želela pomoč specialista defektologa. Po pogostosti tretja oblika pomoči, ki bi jo kmetje želeli, je telefon za »klic v sili« oziroma dežurni strokovni center, na katerega bi se lahko kmetje v primeru težav obrnili po takojšen nasvet ali posredovanje. Tretjina pa jih je kot pomembno ocenilo tudi sodelovanje staršev oziroma skrbnikov oseb z motnjo.

Pričakovano plačilo in ureditev razmerij z uporabniki

Na Nizozemskem dobijo kmetje za izvajanje socialnih storitev 36 EUR (8.627 SIT, preračunano po centralnem tečaju 239,640 SIT za 1 EUR) na delovni dan na osebo, kar pomeni okoli 200.000 SIT bruto na mesec za 25 delovnih dni. 61 % anketiranih kmetov je ta zaslužek ocenilo kot primeren. 15 % anketiranih je tolikšen zaslužek ocenilo kot neprimeren. Četrtnina anketiranih se glede tega ni opredelila. Okvirnega zneska, ki naj bi ga s tako dejavnostjo zaslužil slovenski kmet, pa ni navedel nihče.

Velika večina anketiranih (84 %) se strinja s tem, da mora biti cilja dopolnilna dejavnost urejena s posebno pogodbo, v kateri bi morale biti jasno opredeljeno predvsem naslednje:

- a) podroben opis del, ki jih bo oseba z motnjo opravljala, kaj lahko kmet od nje pričakuje in kaj ji mora nuditi
- b) natančno opredeljena način zavarovanja (nezgodnega, premoženjskega ipd.) osebe ter kmeta in odgovornost kmeta v primeru nesreče
- c) natančno opredeljen način reševanja morebitnih sporov med kmetom, osebo in njenimi starši oziroma skrbniki
- d) možnost, da v primeru nesporazumov vsaka od strank pogodbo lahko prekine takoj, brez odpovednega roka.

Pred sklenitvijo pogodbe naj bi bila kmetom omogočeno poskusno obdobje, ki naj bi trajalo od 1 do 2 mesecev.

Anketirani kmetje ne pričakujejo večinskega nasprotovanja sosedov, če bi na svojo kmetijo sprejeli osebe z motnjo. Tretjina je takih, ki menijo, da bi nekateri takšno dopolnilno dejavnost odobraval, drugi pa bi ji nasprotovali. Petina pa jih pričakuje, da bi sosedje tako dopolnilno dejavnost odobraval. Izkušnje na tem področju kažejo, da vključevanju oseb s posebnimi potrebami med »normalne« nihče ne nasprotuje neposredno. Predsodki so prikriti in zakriti, najpogosteje z argumenti, da bi bilo tem ljudem pač »bolje« nekje drugje. Od tod verjetno tudi velik delež anketiranih (39 %), ki so bili glede tega neodločeni ali pa na vprašanje sploh niso odgovorili.

3.2 Intervju z gospodarjem Kozjereje Brdca

Kozjereja Brdca je živinorejska kmetija, ki redi pretežno koze (25), nekaj ovc (6), ponija in nekaj perutnine in kuncev. Kmetija obsega 15 hektarov lastnih in najetih zemljišč. Njiv je malo, največ je travnikov in pašnikov. Kmetija se nahaja na kraškem območju, kjer so razmere za kmetovanje manj ugodne. Na kmetiji že nekaj let kot dopolnilno dejavnost izvajajo pedagoške storitve. Za učence osnovnih šol pripravijo dve delavnici: »Kaj greje ovčko?« in »Obiščimo kozlička«. Ponudbo storitev želi gospodar še razširiti na področje socialnih storitev. Leta 2003 je na svojo kmetijo sprejel štiri varovance Varstveno-delovnega centra Koper. Varovanci so prihajali na kmetijo dvakrat na teden po štiri ure. V letih 2004 in 2005 so na kmetijo prihajali trije varovanci trikrat na teden po štiri ure. Program poteka od začetka marca do konca oktobra.

Varovanci so vključeni v vsakodnevna dela na kmetiji. Redno delo predstavlja oskrba živali (čiščenje hleva, dvorišča, krmljenje in napajanje itd.). Sodelujejo pri košnji in spravi krmne, napravi drv, popravilu kraških zidov, čiščenju gozda, grabljenju listja itd. Pri opravljanju del uporabljajo ročna orodja. Poleg delovnega preživljanja dneva pripravijo tudi ti. tematske dneve (Bezgov dan, Lipov dan, Gobarski dan, Športni dan itd.).

Ker ima delovno preživljanje dneva opredeljeno strukturo in ritem dela, gospodar pri delu z varovanci ne zasleduje storilnostnih ciljev. Pred začetkom delovnega dne se gospodar in varovanci dogovorijo, kaj bodo počeli in za kaj bo kdo zadolžen. Načrtovane naloge in opravila zapišejo v dnevnik. Po malici, ko z dejavnostjo končajo, pregledajo, ali so in koliko so načrtovane naloge opravili.

Pri izvajanju dejavnosti so ključnega pomena odnosi med gospodarjem in varovanci. Ti imajo na gospodarja različne poglede. Eden v njem vidi avtoriteto, drugi pomoči potrebnega, tretji kmeta itd. Gospodar mora te različne like in vloge, ki mu jih varovanci pripisujejo, sprejeti tako, kot mora sprejeti tudi različne stopnje (ne)zmožnosti varovancev. Predvsem pa je pomemben odnos gospodarja do varovancev. Pozoren mora biti enako do vseh varovancev in aktiven pri soustvarjanju sproščenega vzdušja. Za doseg teh ciljev je seveda zelo pomembno število varovancev in stopnja njihove motnje. En sam spremljevalec lahko dobro poskrbi tudi za 5 in več varovancev z lažjo motnjo v duševnem razvoju, že en sam varovanec z zmerno motnjo v skupini pa takoj pomeni nujno prisotnost še enega spremljevalca. Pri varovancih z zmerno in težjo motnjo bi se morala ena oseba posvetiti dvema varovancema, v kolikor je to sploh finančno izvedljivo.

Varovanci so delo jemali zelo resno in se mu posvečali z vso pozornostjo. Pomembna je bila neprestana motivacija. Delu je bilo potrebno dati pomembno težo, tudi če je šlo za skrajno enostavno in nenaporno opravilo. V kolikor je šlo za skupinsko delo, so delovno zmago tudi »proslavili« in dokumentirali (fotografirali). Gospodar je imel redne stike s strokovnjaki varstvenega-delovno centra. Enkrat mesečno so skupaj - varovanci, strokovnjaki in gospodar - opravili oceno izvajanja programa. Strokovna podpora, ki jo je bil deležen s strani varstveno-delovnega centra, se mu zdi ustrezna ter zadostna, hkrati pa tudi nujno potrebna.

Ker delo varovancev ni storilnostno, nima ekonomske vrednosti za samo kmetijo. Plačilo je skromno, saj je prvo leto gospodar prejel 50.000 SIT na mesec. V ta znesek so bili vključeni stroški malice za varovance. Drugo leto je gospodar prevzel tudi prevoz varovancev na kmetijo za ustrezno nadomestilo (kilometrino), kar je nekoliko izboljšalo finančni učinek dejavnosti. Kljub skromnemu zaslužku je gospodar z dejavnostjo zadovoljen. Na kmetiji bi rad izvedel toliko prilagoditev, da bi lahko varovanci optimalno opravljali svoje delo. Kljub temu pa naj bi kmetijska proizvodnja ne bila nepomemben cilj kmetije. Prihodki obeh dejavnosti naj bi bili približno enaki

Strokovna evalvacija programa je ugodna. Kmetija ponuja varovancem dovolj novih vsebin in aktivnosti, omogoča izbire, ustvarja razmere za kontinuirano in izkušnjsko učenje, ohranjanje in pridobivanje znanj, navad in veščin, širjenje in poglobljanje socialnih kontaktov in s tem izboljšanje kvalitete življenja in psihofizične kondicije varovancev.

4 Sklep

Kljub temu, da ni domačih izkušenj s socialnimi storitvami kot dopolnilno dejavnostjo na kmetiji, slovenski kmetje ne zavračajo možnosti za njen razvoj. Raziskava je pokazala, da bi odločitev za ponudbo socialnih storitev na kmetiji ne bila lahka ali enostavna. Kmetje se zavedajo velike odgovornosti in tveganj, ki jih lahko dejavnost pomeni za vse vpletene. Da bi zmanjšali vlogo tovrstnih omejitvenih dejavnikov, bi jo bilo smiselno uvajati v obliki sodelovanja med kmetijo in ustrezno institucijo (varstveno-delovnim centrom, posebnim

socialnim zavodom, reprezentativno invalidsko organizaciji ipd.), ki bi temeljilo na načelih postopnosti in partnerstva ter preglednosti in poslovnosti.

Za kmete, ki bi se odločili za ponudbo socialnih storitev za osebe z motnjo v duševnem razvoju, bi bilo najbolj smiselno, da z dejavnostjo začnejo kot t.i. kmetija za obisk. Kmet ponudi svojo kmetijo kot prostor za izvajanje aktivnosti lokalni instituciji (šoli s prilagojenim programom, varstveno-delovnemu centru, posebnemu socialnemu zavodu, lokalnemu društvu za pomoč osebam z motnjo v duševnem razvoju ipd.). Na ta način dobi priložnost, da se seznanijo s posebnimi potrebami oseb z motnjo v duševnem razvoju in se privadi sodelovanja z njimi. Ob tem se usposobi za izbiro primernih dejavnosti in nabor ter načrtovanje primernih opravil, ki bi jih na kmetiji (v gospodarstvu in gospodinjstvu) lahko opravile osebe z motnjo v duševnem razvoju.

Vključevanje oseb z motnjo v duševnem razvoju v življenje in delo na kmetiji mora temeljiti na partnerskem odnosu, katerega podlaga sta individualni načrt samostojnega življenja osebe z motnjami v duševnem razvoju in poslovni načrt kmetije s socialnimi storitvami kot dopolnilno dejavnostjo, ki sta hkrati tudi temeljna dokumenta za nadzorovanje in evaluacijo dejavnosti v skladu z načelom preglednosti. Izkušnja gospodarja, ki na svoji kmetiji izvaja aktivnosti z osebami z motnjo v duševnem razvoju, potrjuje uporabnost predlaganega pristopa.

5 Zahvala

Raziskavo so financirali Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo, Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije in SOŽITJE - Zveza društev za pomoč osebam z motnjo v duševnem razvoju Slovenije.

Posebna zahvala gre kmetijskim svetovalkam in svetovalcem, kmeticam in kmetom ter študentkam in študentom, katerih pomoč pri raziskovanju je neprecenljiva.

6 Viri

- Di Iacovo F., Noferi M.. 2003. *Agricoltura/sociale, esperienze nelle campagne toscane*. Rapporto interno. Pisa, Università di Pisa.
- Elings M., Hassink J., en Ketelaars D. 2003. *Landbouw en zorg in de provincie: inventarisatie van provinciaal beleid landbouw und zorg*. Rapport 6. Wageningen, Plant Research International.
- Farming for health. 2005. Conference 16-19 March 2005 Wageningen, The Netherlands. Wageningen: Frontis - Wageningen International Nucleus for Strategic Expertise: 225 str.
- Meistad T., Fjeldavli E. 2004. *Green Care services on farms - characteristics of Norwegian enterprises*.
http://www.bygdeforskning.no/dynamisk/engelsk/ut_cv.php?lesmer=11&publikasjon=ok (1. julij 2005)
- Sharp J. 1997. *Communities of Practice: A Review of the Literature*; <http://www.tfriend.com/cop-lit.htm> (1. julij 2005)
- Vadnal K. 2004. *Mnenja staršev oseb z motnjami v duševnem razvoju o možnosti vključitve kmetov v ponudbo socialnih storitev*. *Defektologija slovenica*, 12, 1; 19-37.
- Vadnal K., Fister I., Munih S., Ferluga T. 2004. *Vključevanje varovancev VDC Koper v delo in življenje na kmetiji »Brdca«*. *Odsev*, 2,4; 44-47.
- Zakon o varnosti in zdravju pri delu. 1999. Ur.l. RS, št. 56/1999.